

BERÄTTA OM DITT ARBETE – ARBETSMARKNADEN EFTER KRISEN | 2014

”Jag älskar mitt yrke, men ...”

– berättelser från en otrygg arbetsmarknad

© Landsorganisationen i Sverige 2014

Foto: Lars Forsstedt

Grafisk form: LO

Tryck: LO-Tryckeriet, Stockholm 2014

ISBN 978-91-566-2969-3

LO 14.05 200

Innehåll

Förord	4
Berättelser från en otrygg arbetsmarknad	6
Rädslan för att falla och inte efterfrågas	9
Pressen på arbetstagarna och arbetsvillkoren	24
När kroppen och orken sviktar	38
Det gränslösa arbetet och bristen på kontroll	50
Vänd blicken till den moderna och hållbara arbetslinjen	60
Referenser	65
BILAGA.	
Uppropet till skrivarkampanjen <i>Berätta om ditt arbete</i>	66

Förord

UNDER PERIODEN 2011 till 2013 har det förbundsgemensamma utredningsprojektet med namnet *Arbetsmarknaden efter krisen*, presenterat fyra delrapporter och en slutrapport. Centralt för projektet har frågor om hur Sverige ska nå tillbaka till full sysselsättning utan att göra avkall på jämn inkomstfördelning stått. Utgångspunkten har varit hur den svenska modellen kan utvecklas och stärkas för långsiktig hållbarhet och projektets slutrapport synar de utmaningar som svensk arbetsmarknad och den svenska modellen står inför på djupet.

En del av utredningsprojektet har också skrivarkampanjen *Berätta om ditt arbete* varit. Kampanjen genomfördes tillsammans med ABF och Föreningen Arbetarskrivare. Syftet var att få del av fackliga medlemmars egna skildringar av arbetslivet, för att förstärka och levandegöra det som i tidigare rapporter främst skildrats genom forskning och statistik.

I denna rapport ligger därmed fokus på att ge röst åt personliga upplevelser genom att presentera ett urval av de berättelser som kommit in till projektet genom *Berätta om ditt arbete*-kampanjen. Vi vill rikta ett stort tack till alla skribenter som tagit sig tid att skildra en del av sina (arbets-)liv och därmed gjort denna rapport möjlig.

Rapporten är, vid sidan av berättelserna, skriven av Ulrika Vedin, LO. Peter Gustavsson, ABF, och Joa Bergold, LO, har varit involverade i arbetet med skrivarkampanjen och i urvalet av berättelser till rapporten.

LO-kansliet i maj 2014

Ulrika Vedin och *Thomas Carlén*, projektledare

Berättelser från en otrygg arbetsmarknad

INOM RAMEN FÖR utredningsprojektet *Arbetsmarknaden efter krisen* tog LO, ABF och Föreningen Arbetarskrivare initiativ till skrivarkampanjen *Berätta om ditt arbete*. Genom ett upprop uppmanades främst fackliga medlemmar att komma in med skildringar av arbetsmarknad och arbetsliv.¹

Tanken med kampanjen var att levandegöra perspektiven av hur arbetstagarna påverkas av maktförskjutningen till arbetsgivarnas fördel på arbetsmarknaden. En förskjutning som pågått i spåren av 1990-talskrisen och som beror på den långvarigt höga arbetslösheten, politiska vägval och reformer och en lägre facklig organisering. Något som växt fram som en tydlig röd tråd i utredningsprojektets fem tidigare rapporter.

Den svenska arbetsmarknaden präglas av att trygga och goda anställningsvillkor, tillgång till lärande i arbetet och kompetensutveckling fördelas ojämnt bland arbetstagare. Det samma gäller sysselsättningschanser och arbetslöshetsrisker. Förutsättningar att komma igen efter arbetslöshet och sjukdom har försämrats. Klass- och könstillhörighet, utländsk bakgrund, funktionsförmåga och ålder har blivit mer utslagsgivande för de växande skillnaderna i vem och vilka som efterfrågas och för de arbetsvillkor som erbjuds.

Dörren är alltid bredare till vissa yrken och branscher och smalare till andra. Det hänger samman med att det ställs olika krav på kvalifikationer och utbildningsbakgrund på olika

---

1 Kampanjen pågick under större delen av 2012 och skrivarcirklar erbjöds. Själva uppropet finns sist i rapporten. Sammanlagt kom 75 berättelser in genom skrivarkampanjen. Av dessa har sedan de berättelser som i första hand ligger nära arbetsmarknad och arbetsliv valts ut.

delar av arbetsmarknaden. I yrken och branscher där kraven i arbetet är lägre kan alltid fler söka jobb än i yrken och branscher där kraven på utbildning och kvalifikationer är högre.

När staten minskar sitt stödjande åtagande och därmed tar mindre ansvar för att individer som förlorat sitt jobb eller som har drabbats av långvarig sjukfrånvaro kan komma igen, ökar pressen på villkor och löner i yrken och branscher med lägre krav på kvalifikationer ytterligare. Det beror på att allt fler tvingas söka sig dit, istället för att få rustande och kompetenshöjande insatser för att arbeten som ställer högre på kvalifikationer.

De berättelser som kommit in genom *Berätta om ditt arbete* speglar i första hand hur det är att befinna sig i utkanten av arbetsmarknaden där otryggheten är stor. Pressade villkor, rädsla för att förlora jobbet och att inte få en ny plats på arbetsmarknaden är det övergripande temat. Detta har delats in i fyra områden:

- Rädslan för att falla och inte efterfrågas
- Pressen på arbetstagarna och arbetsvillkoren
- När kroppen och orken sviktar
- Det gränslösa arbetet och bristen på kontroll

Berättelserna inom dessa områden utgör denna rapport's stomme. De kan och ska läsas fristående men kan också ses som en helhet eftersom de samtidigt förenas av vars och ens innehåll.

Berättelserna knyter tydligt an till de rapporter som utredningsprojektet redan har tagit fram, men beröringspunkter finns också med andra områden, främst de som handlar om arbetsmiljö, jämställdhet och fackets uppgift. Syftet med denna rapport är framför allt att ge ett antal bilder bortom siffror genom att lyfta fram röster som sätter sina egna ord på utvecklingen i samhället och på arbetsmarknaden. Det är

människors egna upplevelser av arbete, arbetslöshet och sjukdom som står i centrum.

Rädslan för att falla och inte efterfrågas

ARBETSGIVARNAS KRAV PÅ arbetskraften har förändrats allt sedan 1990-talets djupa lågkonjunktur. Det gäller både ifråga om utbildning och kompetens, flexibilitet och (låga) arbetskraftskostnader (LO 2013a).² En viktig förklaring till arbetsgivarnas ökade och förändrade krav är den varaktigt höga arbetslösheten.

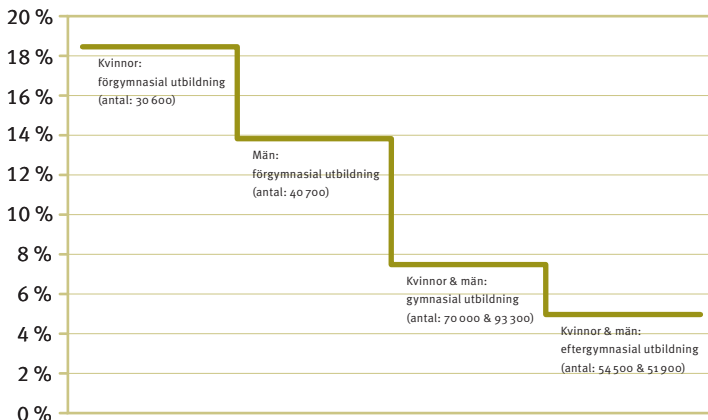
Den förändrade efterfrågan visar sig bland annat genom att arbetslösheten mer systematiskt drabbar personer som saknar gymnasieutbildning och att även gymnasieutbildade har högre arbetslöshet än eftergymnasialt utbildade. Från 55 års ålder är arbetslösheten förhållandevis låg, men arbetslöshetstiderna är markant längre än för andra åldersgrupper. Utrikes födda drabbas i högre grad än inrikes födda av arbetslöshet. Något som bland annat förklaras av diskriminerande attityder. Personer med funktionsnedsättningar har generellt svårare än andra att få arbete och omstöpningen av sjukförsäkringen har lett till ökad arbetslöshet bland personer med sjukskrivningshistorik (LO 2013a; 2013b; LO 2013c; LO 2013d).

---

² Arbetsgivarnas ökade krav på flexibilitet, som kommer till uttryck genom tidsbegränsade anställningar, inhyrning av personal från bemanningsföretag och F-/FA-skattsedlar återkommer vi till i avsnittet *Det gränslösa arbetet och bristen på kontroll*. I avsnittet *Pressen på arbetsvillkoren* ges perspektiv på hur arbetsgivarnas krav på låga arbetskraftskostnader kommer till uttryck.

Arbetslöshetens klass- och könstrappa

Arbetslöshet kvinnor och män utifrån utbildningsnivå, 20–64 år

Källa: SCB/AKU, årsmedeltal, 2013

De fyra berättelserna nedan speglar alla hur det kan upplevas att inte efterfrågas och att inte ha en självklar plats på arbetsmarknaden. Det som framkommer i berättelserna är en känsla av hopplöshet och uppgivenhet. Att det inte finns en väg ut, eller tillbaka.

Evas berättelse *J'accuse!* är först ut. Den speglar att det finns negativa attityder till äldre arbetskraft. Dessa finns hos allmänheten såväl som bland arbetsgivare och fackliga representanter, vilket vi pekat på i LO (2013b). Det har bland annat sin grund i stereotypa föreställningar om äldres lärande och produktivitet, trots att det inte finns fog för att tro att produktiviteten generellt skulle vara lägre bland äldre eller att äldre skulle ha svårare att lära sig nya saker än andra åldersgrupper. Tvärtom skulle arbetslivs- och yrkeserfarenheter kunna tas tillvara bättre.

Arbetsgivare betonar allt mer personliga egenskaper och så kallad social kompetens vid rekrytering. Social kompetens är ett otydligt begrepp och en stark betoning på personliga egenskaper riskerar att förstärka så kallade normativa ideal. Det innebär att personer som förknippas med otydligt definierade men önskvärda egenskaper gynnas, medan andra, som inte förknippas med dessa, missgynnas (LO 2013a). Risken är att detta bidrar till äldres svårigheter att få arbete. Negativa attityder till äldre är obefogade och riskerar att öka tidigare utträden från arbetsmarknaden. Äldre är lika lite som andra åldersgrupper, en homogen grupp.

J'accuse!

Jag anklagar! Jag anklagar samhällets ålder- och utseendefixering i arbetslivet! Jag vill mala ner den i en kvarn och låta den spridas över åkrarna. Och tro mig, det tar inte lång tid förrän det börjar gro därute på fälten och grönskas. För det bor sol i gamla tanter. Med bördiga fingrar och ett envetet sinne vårdar vi. Det kanske är med böjd rygg vi vaknar varje dag. Men med stolt nacke strör vi vilja över havregrynsgröten. Och möter motvinden på trappan en blåkall februarimorgon. Tappert trotsande med glödande kämparanda i bröstet.

Alla vi kvinnor utan lön. Medelålders mediokra matlagningskärningar med hög smärtröskel och låga förväntningar. Låt oss slippa bli förnedrade av någon ung sak i backslickfrisyr med dryg dialekt på Arbetsförmedlingen. Jag vet väl för fan vem jag är (*vid det här laget*). Jag är mer än vad han ser – en randig tant med viss övervikt – jag är arbetsför. Jag är för ett arbete, ett arbete är för mig. Varför vill ingen ha mig?

Trösta mig inte. Sötsliskig tröst gör mig spyfärdig. Tröst kan jag beställa på postorder om jag vill. Tröst är bara ett slags försvar. Ett försvarstal inför en gäspande jury. Och jag blir en pappersfigur som man kan flytta runt lite hur som helst. Om man ändå vore en garageörr! Bara stå där, stabil i glad gul färg redo att bli bollplank åt någon. Varför vill ingen ha mig?

Jag minns hur det känns. De dagar man har stuns i stegen och tillträdde till livet. Då man har en kropp och en röst. När man står på trappan en blå kall februarimorgon och andas in den klara kalla luften utan dåligt samvete. Och släpper ut den igen, utan dåligt samvete. Då man kör för fort till jobbet (*för att någon behöver en*) och måste stryka i agendan (*för att någon annan behöver en mer*). Då man ska låsa och larma och inte glömma. Och ringa på måndag och tänka över beslutet. Och tills dess; ha en trevlig helg.

Eva Hanson

Höga och föränderliga krav i arbetslivet och från arbetsgivare, gör att behoven av en generös sjukförsäkring nära kopplad till goda förutsättningar för rehabilitering och omställning ökar. Trots att frågan om återgång i arbete efter sjukfrånvaro är betydligt större än sjukförsäkringen, har politikens fokus sedan slutet av 1990-talet i stor utsträckning vilat på försäkringens regelverk. Främst på förändringar som begränsar inflödet och ökar utflödet (LO 2013d).

Med den så kallade rehabiliteringskedjan, som infördes 2008, har ansvaret för hälsa, rehabilitering, omställning och möjligheten att återgå i arbete i allt högre grad lämnats över från arbetsgivare, stat och myndigheter till individen. Den borgerliga regeringen uttryckte inför införandet av kedjan att den försäkrade borde ha ett större ansvar för att tillvarata sin

arbetsförmåga genom att ta initiativ till och efterfråga insatser på arbetsplatsen som gör det möjligt att återgå i arbete (LO 2013d).

Berättelserna *Tjyvsamhället* och *Avstämningsmötet* är båda skildringar av konsekvenserna av en sämre sjukförsäkring och urholkade rehabiliteringsinsatser.

Tjyvsamhället

vi är sjuka
dom är friska
de låtsas inte
och vi, fy fan, vad gör vi med oss själva?
vi gör våld på oss själva
vi också
vi vet inte vad det är att leva längre
det här jävla tjyvsamhället
vi är inga människor längre
vi är varor
varor i ett köp- och säljsystem
slit och släng med människor
vi är främmande för varandra

**Agneta Thomasin Svensson, författare,
ledsagare och personlig assistent**

Rehabiliteringskedjan

Med rehabiliteringskedjan skärptes arbetsförmågebedömningen. Det infördes också fasta tidsgränser för en successivt vidgad prövning av arbetsförmågan. Tidsgränserna motiveras med att de skulle bidra till att bryta vad som beskrevs som passivitet i sjukskrivningsprocessen. En passivitet som ansågs ligga bakom den relativt höga andelen långa sjukfall.

Rehabiliteringskedjan innebär att arbetsförmågan under de tre första månadernas sjukskrivning ska prövas mot den befintliga anställningen, och därefter mot andra tillgängliga arbetsuppgifter hos arbetsgivaren.

Efter sex månader ska arbetsförmågan prövas mot andra normalt förekommande arbeten på arbetsmarknaden. Då har arbetsgivaren möjlighet att säga upp den sjukskrivne av personliga skäl med motiveringen att den försäkrade inte kan utföra några arbetsuppgifter som arbetsgivaren kan erbjuda. I detta läge kan Försäkringskassan bedöma att den sjukskrivne endast har en delvis nedsatt arbetsförmåga, vilket kan leda till sjukpenning på deltid och arbetslöshet för de individer som bedöms ha fullständig eller begränsad arbetsförmåga.

Efter ytterligare sex månader görs en ny prövning av rätten till förlängd sjukpenning i maximalt 550 dagar till en något lägre ersättningsnivå. När denna period är slut, efter sammanlagt två och ett halvt år, förs den försäkrade över till Arbetsförmedlingen och programmet arbetslivsintroduktion. Det programmet varar i högst tre månader och därefter görs en bedömning av om individen ska gå vidare till andra arbetsmarknadspolitiska program eller tillbaka till Försäkringskassan och sjukförsäkringen.

Källa: LO (2013d)

Avstämningsmötet

en dag med minusgrader och hal is
under ett snötäcke
som kyler vaderna på den som måste ut
företagshälsovården en trappa upp
myndighetsmöte
en film noir
med välcastade roller
fast det här är på riktigt, allt är på riktigt
företagssköterskan visar in
viftar på svansen och rättar till stolar
ler och ler
påtar att rummet är nymålat
IKEA-design

hej och leenden tillbaka
lagom breda utan att visa tänderna
kalla torra händer sträcks fram
och fattar tag
huvudpersonens handflata är fuktig
släpps ännu snabbare
sittning kring runda bordet
pennor och papper plockas fram
alla säger "nej tack" till kaffet

huvudpersonen sitter bokstavligen på två stolar
för att livet ska hålla
han vill visa de infekterade sårerna på foten
ingen vill se
om det inte varit för att magen täcker knäskålarna
skulle ingen ha märkt att han var där

så kommer Han
övertar rummet
i sportskjorta från fjällräven
en inhyrd stafettläkare
före detta överförsäkringsläkare från Östra Svealand
stänger inte dörren
det gör företagssköterskan
nickar åt höger och vänster, glömmer att nicka i mitten
där huvudpersonen sitter
taket krymper och axlarna åker upp på de flesta
suckar när Han sätter sig
stolen passar hans kropp
stafettläkarens hela släkt är smal
det kanske går i arv
och Han är viktig
slår med tummen på ballografpennans topp
hummar med spetsig haka
bläddrar i papper, journaler, remisser
hummar igen
ännu viktigare

[...]

Försäkringskassan tar fram avstämningsmötesdokumentationen
antecknar, antecknar, antecknar och biter på tumnageln
det som inte skrivs ner, existerar inte
orden ska ner i ett barnpussel av kvadrater
varje innehåll har sin ruta
där huvudpersonens trubbiga bitar
ska passa
men något blir fel
som speglarna i Lustiga Huset
sedan ska huvudpersonens liv tryckas in i organisationens pussel
kanske världens största
det är Försäkringskassans roll att föra journal
och där är vi alla vare sig vi vill eller inte
”You can check-out any time you like, but you can never leave”

stafettläkaren föreläser, talar högt och vänder inte bort blicken
stirrar på huvudpersonen
sätter upp händerna bakom huvudet
som de betydelsefulla männen
ger två förslag: Gastric by pass eller friskskriven
som att det går att klyva verkligheten
som att det går att dela på livet i svart och vitt
men det är ingen sjukdom att vara FET

[...]

så flickor arbetsgivaren in
berättar om allt företaget gjort
pengar och investeringar och mer pengar
huvudpersonen går inte att ha kvar längre
en risk för kollegorna
har fått grand mal anfall, utför inget jobb, orkar ingenting
det blir uppsägning
orsak: personliga skäl
så säger lagen, så är tillvägagångssättet, det är inget fel
facket skulle ha nickat om facket funnits med
huvudpersonen försöker berätta vad han utfört
kartongpackning, kartongvikning och lite truck
någon ritar krumelurer, någon tittar ut genom fönstret
timmen är slut
huvudpersonen tystnar
tyngden
som en sjunkande sten mot sjöbottnen

stafettläkaren reser sig
ska vara viktig någon annanstans
ska skriva läkarintyg på att huvudpersonen är arbetsför
Försäkringskassan påtalar
medan ögonlocken åker upp och ner
att det blir indragen sjukpenning
man ska ta lätt på det, kallas professionalism
och ser man genom dokumentationspusslet fungerar det
då blir människan genomskinlig och konturlös
en öronmanet uppsköld på stranden

[...]

**Annamaya Öhlund, utbildad lärare, har arbetat inom skolan och
som handläggare på två statliga myndigheter**

Ett annat område där staten har minskat sitt stödjande åtagande är den aktiva arbetsmarknadspolitiken. Rustande insatser, särskilt i form av arbetsmarknadsutbildning, är ett litet inslag i arbetsmarknadspolitiken. Det gör att fokus på långsiktig kompetensutveckling får stå tillbaka, trots att det är centralt för att få ett nytt arbete. Arbetslösa behöver både stöd för att komplettera och få gymnasiekompetens och för att omskola sig till yrken där det är brist på arbetskraft (LO 2013d).

Istället har arbetsmarknadspolitiken allt mer inriktats på så kallade garantiprogram för arbetslösa med långa inskrivningstider på Arbetsförmedlingen. *Jobb- och utvecklingsgarantin* är omfattande: 2013 var antalet deltagare omkring 98 000 i genomsnitt per månad. Garantin fokuserar i första hand på insatser som individuell handledning och intensifierat arbetsökande (LO 2013f).

Sedan 2011 har särskilt antalet deltagare i Jobb- och utvecklingsgarantins fas 3 ökat. 2013 befann sig nästan 34 000 personer i genomsnitt per månad i fas 3. En stor grupp arbetslösa går in i fas 3 utan att alls ha fått del av rustande arbetsmarknadspolitiska insatser under sin mycket långa tid som inskrivna vid Arbetsförmedlingen. Detta samtidigt som vi vet att långtidsarbetslösa har särskilt stora svårigheter att få arbete (LO 2013e; LO 2013f).

Utflödet från fas 3 ligger på en mycket låg nivå trots att programmet är tänkt att fungera som en väg till reguljär (vanlig) sysselsättning. Under 2012 uppgick det genomsnittliga antalet övergångar i förhållande till antalet deltagare till 2,5 procent i genomsnitt per månad. Det är dessutom många som lämnat fas 3 som återvänder som inskrivna till Arbetsförmedlingen (LO 2013f).

Fas 3

I fas 3, som också kallas sysselsättningsfasen, erbjuds den arbetsökande sysselsättning hos en anordnare som förmedlas av Arbetsförmedlingen. Deltagaren ska vistas hos en anordnare och utföra meningsfulla uppgifter som bidrar till att föra henne eller honom närmare arbetsmarknaden. I Arbetsförmedlingens handläggarstöd framgår att ”deltagare bör få chans att visa upp sin kompetens och sina ambitioner i så reella arbetssituationer som möjligt”. Det finns ingen tidsgräns för hur länge en person kan delta i fas 3, men beslut om placering hos en anordnare ska fattas för högst två år i taget.

Deltagarna i fas 3 finns i sysselsättning hos drygt 9 300 anordnare. En fjärdedel av platserna finns inom näringsgrenen personliga och kulturella tjänster. Vanligast därefter är utbildning och forskning och offentlig förvaltning. De vanligaste arbetsuppgifterna är *administration* (20 procent), *arbete inom butik, försäljning och service* (16 procent), *vaktmästeri, fastighetsskötsel och lokalvård* (13 procent) samt *skola, vård och omsorg* (12 procent).

Fas 3 innebär att deltagare befinner sig på arbetsplatser under lång tid och utför arbetsuppgifter utan att få lön för arbetet. Utformningen av programmet, i kombination med de svårigheter som finns att kontrollera den sysselsättning som erbjuds av anordnare, har resulterat i en överhängande risk för att oseriösa anordnare bygger upp eller utökar sin verksamhet och erhåller bidrag från staten för en oavlönad personalstyrka.

För deltagare i fas 3 som tidigare har uppfyllt villkoren i arbetslöshetsförsäkringen ges aktivitetsstöd motsvarande 65 procent av tidigare lön (dock högst 14 960 kronor per månad). Deltagare som inte tidigare haft rätt till a-kasseersättning, utan istället aktivitetsstödet lägsta belopp om 223 kronor per dag, får ingen ersättning alls. Deltagare i fas 3 arbetar utan att få någon lön för sitt arbete, och utan att heller omfattas av övriga kollektivavtalade villkor.

Källa: LO (2013f)

Det finns stora problem och många brister med fas 3. Dessa fångas på ett gripande sätt i Pias berättelse, *Man får jobba hela nätterna om man vill*.

Man får jobba hela nätterna om man vill!

Juli 2010

”Ja, nu var det dags för fas 3” upprepade min handläggare med ett nöjt leende och ännu en hastig blick ned i papperen på skrivbordet.

”Det finns ett dagis i Backaryd som kan ta emot dig ...”

”Backaryd?” ekade jag misstroget fast jag ju väl kände till att arbetsförmedlare inte brukar skämta. Inte om jobbplaceringar i varje fall.

”Men det är ju en mil dit och jag har ingen bil och ...”

”Det går buss dit” avbröt hon triumferande. ”En på morgonen och en på eftermiddagen. Det räcker!”

”Om man skulle missa bussen” kunde jag inte låta bli att flika in.

”Det får man ju se till att inte göra. Du kan köpa busskort så blir det billigare för dig att ta dig dit.”

”Men tycker ni verkligen att det är rätt att man ska *betala* för att jobba?”

Hon såg på mig med fullständigt uttryckslösa ögon och sade med ett tonfall som om hon läste innantill: ”Det är inte vi som har bestämt hur det ska vara. Det är politikerna.”

”Ja, jag vet. Men *tycker* ni det är rätt?”

”Det är inte vi som bestämmer hur det ska vara, det är politikerna.”

”Finns det inga andra alternativ än Backaryd?”

Juli 2010

”Hur länge ska jag vara där?” började jag.

”Fas 3 är på två år” högg hon genast av medan alla missnöjda linjer i hennes ansikte djupnade.

”Jag vet, jag menade hur många timmar per dag?”

”Åtta! Fas 3 är på heltid. Åtta timmar om dagen fem dagar i veckan!”

”Men om, jag har ju en timanställning, en del kvällar i veckan. Om jag är där fyra timmar ska jag väl inte vara åtta timmar också på aktiviteten?”

Jag borde naturligtvis skämmas för att beklaga mig. Jag jobbar inte varje kväll. Det är ju en timanställning. Ibland är det sju kvällar i veckan, ibland ingen alls. Arbetsförmedlingen ”tvingar” mig inte till 14-timmars arbetsdagar. Man *får* jobba på kvällar och helger. Efter sin fas 3-aktivitet.

”Är det inte fantastiskt?!” som en arbetsförmedlare uttrycker det med ett stort leende. ”Man får jobba hela nätterna om man vill. Så flott är det!”

Och man behöver inte ens göra avdrag för de här arbetstimmarna på sin närvaroförsäkring till Försäkringskassan. Inte om det är efter klockan fem vardagkvällar eller om man jobbat en lördag eller söndag. Man får extra pengar. Det är jättebra! Om jag inte är borta en enda dag från fas 3 och tar minst tre, fyra kvällspass i veckan på ”mitt riktiga jobb” kommer jag upp i en sammanlagd månadslön på 10 000.

Juli 2012

Fas 3 är numera omdöpt till sysselsättningsfasen. Min "timlön" är fortfarande 35 kronor. Jag tar inte lika många kvällspass som förut. Den plötsliga inkomsthöjningen under fjolåret har resulterat i att jag nu är skyldig Försäkringskassan 10 000 kronor för utbetalda bostadsbidrag. Av allt stillasittande arbete och middagar mitt i natten har jag gått upp tio kilo.

Långsamt försämrades arbetsvillkoren, små saker som att kvällstidningarna och läskbackarna försvann från fikarummet. En dag meddelade man att helgersättningen sänktes från 50 kronor extra i timmen till 25. De andra callcenterföretagen hade alla lägre helgersättningar, "mitt företag" hade betalat för mycket i flera år. Det var inget att diskutera. Jag tänkte att jag skulle sluta jobba helger. Kvinnor runtomkring mig mumlade vad som helst, vad som helst, bara det får vara kvar. Jobbet.

Januari 2013

Jag är kvar på samma sysselsättningsplats. Det var inga större problem med att få förlängt. Även om min nye arbetsförmedlare undrade om jag inte borde prova något annat. Biblioteket kanske. Jag har ju en gammal fil. mag i litteraturvetenskap. Men jag vet att biblioteket ska dra ner på sin verksamhet, ha mer obemannade utlåningsdiskar.

"Jaså?" säger arbetsförmedlaren.

"Och det här skulle ju kunna leda till en anställning, det har de ju sagt" säger jag.

"Tror du verkligen det blir det då?" undrar han. "Tror du inte de tar en ny fas 3 sen istället, någon de får pengar för och slipper betala till?"

"Ja, det blir spännande. Eller hur?" säger jag.

Pia Lindestrand, medlem i Lärarförbundet

Pressen på arbetstagarna och arbetsvillkoren

HUR MAN SER på orsaken till ett problem styr de lösningar man föreslår. Den borgerliga regeringens jobbpolitik har sedan 2007 varit starkt präglad av så kallad nyklassisk ekonomisk teori. Den betonar att reglerade arbetsmarknader, och därmed fackföreningar, anställningsskydd, generös a-kasseersättning, höga skatter och arbetsgivaravgifter, orsakar hög arbetslöshet (LO 2013e).

En av huvudingredienserna i den borgerliga regeringens jobbpolitik har därför varit att öka incitamenten att arbeta genom att minska skatten på arbete och samtidigt sänka ersättningsnivåerna och försämra villkoren i sjuk- och arbetslöshetsförsäkringarna. Detta antas påverka lönebildningen genom att sänka den så kallade reservationslönen, det vill säga den lönenivå som en individ kräver för att acceptera ett arbete. Det leder till att arbetskraften i högre grad ses som en vara som kan köpas och säljas på arbetsmarknaden där priset (lönen och arbetsvillkoren) är avgörande för att fler ska få arbete. Det innebär i praktiken att det goda och hållbara arbetet har prioriterats ned och att vägen till högre sysselsättning ska nås genom ökad ojämlikhet (LO 2013e).

Samtidigt har den nordiska modellen, som Sverige är en del av, fått upprättelse. Den svenska (nordiska) modellen med starka arbetsmarknadsparter, kollektivavtalade villkor och löner, måttlig anställningstrygghet, stor omställningsförmåga och skattefinansierad generell välfärd har visat sig effektiv för att nå hög sysselsättning, jämlikhet och jämställdhet (LO 2013e).

Den höga arbetslösheten och de politiska vägvalen på senare

tid har ökat pressen på arbetstagarna och arbetsvillkoren. Det illustreras genom fyra berättelser. Det gemensamma mönstret är att villkoren i arbetet har blivit mer pressade. Fram skymtar också en rädsla för att förlora jobbet och att man får vara tacksam för att det inte är värre.

Tomas berättelse, *Kanske snart arbetslös*, vittnar särskilt om den press på villkoren som kommer ur Lex Laval och de nya arbetskraftsinvandringsreglerna från 2008. Något som har inneburit att fackföreningsrörelsen har fått svårare att med kraft försvara att arbetskraft som kommer från EU-länder och tredje land, det vill säga från länder utanför EU, ska omfattas av de villkor som gäller i svenska kollektivavtal. Det har förstärkt tendensen till löne- och villkorsdumpning, främst i branscher där anställda betraktas som lätt utbytbara (LO 2013a; LO 2013e). För att värna en öppen arbetsmarknad i Europa utan motsättningar mellan arbetstagargrupper är det nödvändigt att motverka krafter som av ideologiska eller kortsiktiga vinstintressen, vill använda utländsk arbetskraft för att dumpa löne- och arbetsvillkor på svensk arbetsmarknad.

Kanske snart arbetslös

Det är tajta scheman nu för tiden. Hos oss läggs det pussel med allas arbetstider, mitt är optimerat mot de kunder jag brukar jobba med. Andra mot deras kunder. Lastbilens gps-sändare skvallrar ständigt. Kontorets datorer vet alltid var jag är exakt på metern, om jag kör eller står still och ännu mer skvallrar, det går inte att gömma sig nu för tiden. Om någon kollega inte hinner med sina inhämtningar av saker som ska skickas vidare till mottagare någonstans i världen går det ut en sökning till alla andra bilars positionssändare. Är jag närmast och min lastbil borde ha plats över, börjar handdatorn blinka och plinga. Det går att tacka nej eller ja till hämtningen. Tackar man nej ringer snart en stressad transportledare. En sådan panikhämtning gör att arbetstiden till 19.00 minskar ännu mer och rasten blir en dröm. Den gamla chaufförstiden med körningar som tog någon eller några dagar är borta. Nu är allt optimerat till minuter för att firman ska kunna överleva.

Hur ska jag hinna få ihop de lagstadgade 45 minuternas rast inom fyra och en halvtimmas körtid, eller 30 minuter inom sex timmars arbetstid idag? Den eviga frågan för mig och säkert många andra chaufförer. Jag har turen att inte komma upp i fyra och en halv timmas körtid idag. Då räcker det att bara hitta någon stund där bilen står still och få färdskrivaren att tro det är rast under 30 minuter.

När jag kommer ut från terminalen måste jag kämpa mig förbi några ”campare”. Det är chaufförer som verkligen inte är anställda enligt svenska lagar och avtal och agerar i gränslandet till vad som ännu inte är olagligt inom EU. Dessa chaufförer kostar så lite för att de kan sitta och vänta i sina ekipage någonstans i Europa. I någon eller några dagar, i väntan på att få någon slags last till någonstans.

[...]

Jag hade lärt mig läxan, fattade hur bra jag hade det hos ett företag som följer alla lagar och avtal. Där är jag kvar ännu. Kanske inte länge till. Våra kunder minskar snabbt i antal. Det dyker upp åkerier med stor prutmån på vårt lägsta möjliga pris. Det är omöjligt för oss att köra lagligt för de priser som "camparnas" åkerier erbjuder. Deras lastbilar körs av personer med en bråkdel av en svensk lön, ofta får de bara betalt per körd mil. Får de ingen körning får de ingen lön, och kostar då inget för åkeriet.

Jag kommer inte att ha råd att ha kvar det lilla huset med dagens a-kassa. Sverige är fullt av campare som kan köra extremt billigt. Slakten av svenska åkerier har nog bara börjat.

Tomas Gustavsson, medlem i Transport

De jävla timmarna

Det som en gång var tjena hejsan och problemlösning

Är plötsligt lean och ökad takt

Ordrar lånas från kommande veckor

Allt i den heliga kvartalsbudgetens namn

När vi ifrågasätter får vi veta att allt är som det ska

så länge det kommer nya ordrar hela tiden

Björn Velander, medlem i IF Metall

Ekvation I

Tidningarna ska vara levererade innan 06.00!

Utsätt Dig aldrig för onödig fara!

Kör enligt principerna för sparsam körning!

Akta älgen!

Tidningarna ska vara levererade innan 06.00!

Utsätt Dig aldrig för onödig fara!

Följ alla gällande trafikregler!

Akta grävlingen!

Tidningarna ska vara levererade innan 06.00!

Utsätt Dig aldrig för onödig fara!

Bär alltid bilbälte!

Akta rådjuret!

Tidningarna ska vara levererade innan 06.00!

Utsätt Dig aldrig för onödig fara!

Kör inte på trottoaren!

Akta räven!

Tidningarna ska vara levererade innan 06.00!

Utsätt Dig aldrig för onödig fara!

Spela inte för hög musik i bilradion!

Akta abonnenten!

Ekvation II

Idag har du 34 försändelser. Din schemalagda tid utökas idag med 3 minuter.

Sex extra kronor efter skatt: tre cigaretter eller en halvliter mjölk.

Tre minuter dividerat med 34 försändelser: 5,29 sekunder per försändelse.

Tiden det tar att klia sig i örat.

Tiden du förlorar när du lättar på gasen för att en mötande lastbil bländar dig med helljusen.

En klunk ur vattenflaskan.

En djup in- och utandning.

Jonas Bengt Svensson, medlem i Örestad LS

I Sverige där den fackliga organisationsgraden är hög och där löner och villkor regleras genom partsgemensamma kollektivavtal har regeringen främst försökt påverka lönebildningen genom att försämma arbetslöshetsförsäkringen och införa högre och arbetslöshetsberoende medlemsavgifter till a-kassorna perioden 2007 till 2013 (LO 2013e). Meningen har varit att få fackföreningarna att hålla tillbaka sina lönekrav och att arbetslösa ska förmås acceptera lägre löner för att få ett arbete (se också ovan).

Den förda politiken har gjort att antalet medlemmar i a-kassorna har sjunkit. Det har också lett till att den fackliga organisationsgraden har sjunkit. Det gäller framför allt i arbetaryrken och särskilt hårt har delar av privat tjänstesektor drabbats (LO 2013e). Regeringens politik har försvagat arbetstagarerna och fackföreningsrörelsen. Motsvarande har inte skett på arbetsgivarsidan.

Facklig organisationsgrad i olika sektorer uppdelat på arbetare och tjänstemän

	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Arbetare							
Tillverkningsindustri	87 %	85 %	84 %	85 %	83 %	82 %	83 %
Byggnadsverksamhet	82 %	80 %	74 %	74 %	74 %	71 %	69 %
Parti- & detaljhandel	66 %	65 %	58 %	59 %	57 %	57 %	56 %
Övrig privat service	70 %	66 %	60 %	58 %	58 %	56 %	55 %
Stat	89 %	86 %	84 %	80 %	86 %	85 %	81 %
Kommun & landsting	88 %	86 %	84 %	83 %	84 %	81 %	81 %
Totalt	79 %	76 %	72 %	71 %	71 %	69 %	68 %
Tjänstemän							
Tillverkningsindustri	81 %	78 %	74 %	76 %	79 %	79 %	79 %
Byggnadsverksamhet	72 %	70 %	62 %	63 %	65 %	65 %	65 %
Parti- & detaljhandel	63 %	60 %	57 %	57 %	60 %	61 %	59 %
Övrig privat service	67 %	65 %	65 %	63 %	64 %	65 %	65 %
Stat	89 %	86 %	84 %	82 %	84 %	81 %	82 %
Kommun & landsting	90 %	88 %	85 %	85 %	86 %	86 %	85 %
Totalt	77 %	75 %	72 %	72 %	73 %	73 %	73 %
Samtliga anställda	78 %	75 %	72 %	71 %	72 %	71 %	71 %

Källa: LO (2013e)

Det finns också andra förklaringar till maktförskjutningen på arbetsmarknaden: strukturomvandlingen från industri- till tjänstesektor, förändringar inom statlig och offentlig sektor där utvecklingen har präglats av privatiseringar och avregleringar. Statliga verksamheter har sålts ut och kommunala verksamheter har styckats upp och lagts ut på entreprenad. De mindre arbetsplatserna har därmed blivit fler och de stora arbetsplatserna färre. Dessa är ofta fackliga "strongholds", starka

Arbetsgivares organisationsgrad i privat och offentlig sektor

	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Privat sektor	77%	77%	80%	81%	80%	80%
Offentlig sektor	100%	100%	100%	100%	100%	100%
Totalt	85%	84%	87%	88%	86%	86%

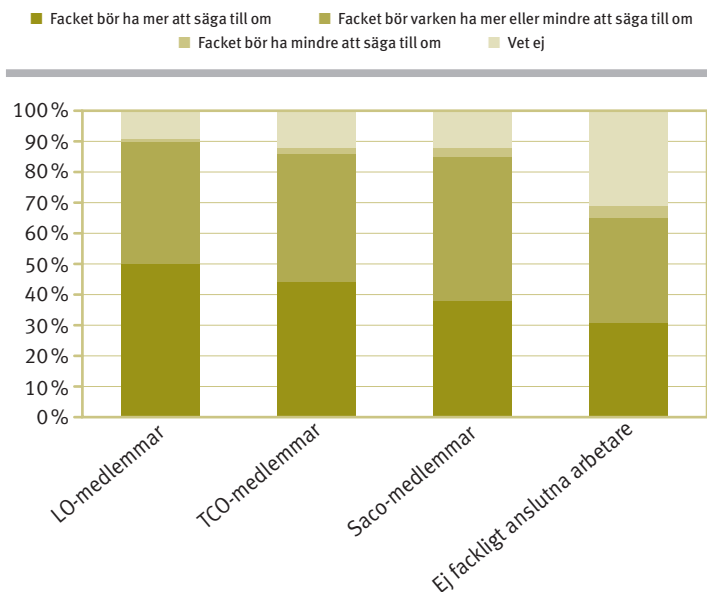
Källa: LO (2013e)

fästen. Utbredningen av tidsbegränsade anställningar försvårar även de den fackliga organiseringen. Det är lättare att organisera både fast anställda och större arbetsplatser (LO 2013e).

Fackliga medlemmar inom LO, TCO och Saco såväl som ej fackligt anslutna arbetare vill samtidigt att facket ska ha mer att säga till om. Kvinnor och män skiljer sig något åt vad gäller frågan om facket bör ha mer eller mindre att säga till om. Skillnaden ligger främst i att kvinnor i högre grad än män anser att facket bör ha mer att säga till om medan män i högre grad än kvinnor anser att facket varken bör ha mer eller mindre att säga till om; att det bör vara som det är (LO 2011).

Fackföreningarna har ett stort antal fackligt förtroendevalda. Sammanlagt cirka 325 000 förtroendevalda sköter dagligen det fackliga arbetet på svenska arbetsplatser runt om i landet. Hur det fackliga arbetet fungerar i praktiken varierar

Bör den fackliga organisationen ha mer eller mindre att säga till om på arbetsplatsen?

Källa: LO (2011)

förstås från arbetsplats till arbetsplats, men en viktig förutsättning för att det ska fungera är den fackliga närvaron genom ett fackligt ombud eller fackklubb, och att en stor del av de anställda är medlemmar i facket. Även motpartens, det vill säga arbetsgivarens, inställning till facket är viktig för att det fackliga arbetet ska fungera på ett bra sätt (LO 2011).

Vad facket bör arbeta med

Det är fem uppgifter som mer än 90 procent av LO-medlemmarna anser att de fackliga organisationerna ska arbeta med. Det är anställningstrygghet, skydd mot inkomstförluster, arbetsmiljö, löner och löneförhandlingar samt jämställdhet mellan kvinnor och män.

Hela 97 procent av LO-medlemmarna anser att anställningstrygghet är en uppgift för facket. Närmast därefter kommer skydd mot inkomstförluster med 96 procent och arbetsmiljö, löner och löneförhandlingar, båda med 95 procent. En något lägre andel LO-medlemmar, 91 procent, anser att jämställdhet mellan kvinnor och män är en facklig uppgift.

Även ej fackligt anslutna arbetare anser att de fackliga organisationerna bör arbeta med är anställningstrygghet, arbetsmiljö, skydd mot inkomstförluster, löner och löneförhandlingar samt jämställdhet.

De fyra uppgifter som toppar TCO- och SACO-medlemmarna lista över vad facket bör arbeta med är också anställningstrygghet, arbetsmiljö, skydd mot inkomstförluster samt löner och löneförhandlingar.

Källa: LO (2011)

De berättelser som speglar fackets roll pekar på att den förändrade maktbalansen mellan arbetsgivare och arbetstagare på arbetsmarknaden har betydelse. Gemensamt för berättelserna är en tydlig önskan om att "facket", eller kanske snarare de fackliga företrädarna, ska kliva fram och vara starkare. För ett bättre liv i stort, inte bara för ett bättre arbetsliv och ett arbete.

Hundra stycken

Grejen är vad vi är för ett samhälle som gör så här.

Man frågar sej stundtals varför människor inte vill arbeta, skyller dom för lata och försöker svälta ut dom tills dom tar vadhelst för skitjobb till en ersättning som ligger långt under kollektivavtalet.

Kollektivavtalet som arbetsgivarna noga följer så länge det gynnar deras eget intresse, men lugnt kan bortse ifrån när det gagnar arbetstagaren. Den är ju lätt att få utbytt mot någon i ett arbetsmarknadsprojekt, som kan gå på som en iller i sin falska förhoppning om att en dag få ett riktigt jobb med en riktig lön. Men som efter sin tid i åtgärd byts ut mot en ny. Ja, det är en vacker värld.

I alla fall så länge ”dagarna” räcker. Jag fick helt oförberedd ”dagar” nyss. Dagar med statlig lönegaranti.

Sen när dom dagarna är slut får jag sälla mej till den långa raden av andra arbetslösa och vandra igenom den ena fasen värre än den andra. För att inte tala om den tredje då. Där blir det fasansfullt på riktigt.

Ilse Hviid, medlem i Målarförbundet

Den som fick gå

Sparkad

Fyra dagar kvar till fast jobb

Jävla sparkad

Facket

Kan göra

Ingenting

Jörgen Hassler, medlem i Fysioterapeuterna

Handelsanställd i liten butik

I Sverige finns många bra lagar, kollektivavtal och bestämmelser. På papperet ser det jättebra ut.

Visste ni att det på många arbetsplatser ”faller sig naturligt” att förtränga naturliga behov som hunger, törst, att gå på toaletten? Detta då det inte finns inplanerade raster – ens lunchrast – i butiker där du jobbar ensam på ditt pass. Kanske är du rent av enda anställda i butiken.

Naturligtvis förbjuder ingen dig att gå på toa eller äta – men lunchstängt är uteslutet och ingen annan kan passa kassan då du jobbar ensam, så du skyndar dig på toa, stressad över att någon kund kan komma in i butiken just då och ropa: ”Hallå?” eller ännu värre, att något stjäls när du inte har koll. Vem får då skulden, för att inte haft koll?

När du jobbar i en liten butik är du ofta den enda anställda eller träffar sällan dina kollegor, då ni jobbar ensamma på era pass. Du har därför mycket lite att säga till om, att påverka din situation. Många tillsammans är som bekant starka! Hur ska du ensam våga stå upp för dig själv?

Du vet redan när du tackar ja till ett ensamjobb i butik att vissa saker gäller där om du ska få jobbet – annars går det till någon annan.

Det finns även många undantag från lagen om anställningsskydd, varav ett gäller små företag med upp till 10 anställda: de kan handplocka och behålla två. Man är alltså mycket skyddslös på en liten arbetsplats.

Har du haft en riktigt jobbig kund, konflikt med kollega eller annan svår situation – finns ingen där att bearbeta det med eller få stöd av, bolla idéer med, om du inte har någon chef/ägare som tar sig tid och om du är enda anställda eller i alla fall ensam på ditt pass.

Något borde kunna göras för att rutinmässigt se till att lagar och kollektivavtal verkligen efterföljs på arbetsplatser! Mindre ansvar på den (ensamme) anställde att se till att allt görs enligt lagar och avtal och att anställda redan vid arbetsintervjun kunde känna sig trygga med att de efterföljs. Mer ansvar på fackförbundet.

**Cecilia, tidigare butiksanställd,
arbetslös, medlem i Handels**

Mitt arbete och arbetstider på operationsavdelning I

Arbetet är tungt med många lyft och drag, städning och mycket spring. Jag känner mig helt utsliten efter 37 år och efter arbetet orkar jag inget annat än äta och sova. Hemarbetet får vänta till helgen. Motionera är något man bara tänker att man borde göra, orken finns inte. Vi har haft kontakt med Kommunal åtskilliga gånger genom åren angående beredskap och övertid utöver arbetstid på 40 timmar, men ingenting händer. Det enda som diskuteras är rätt till heltid för deltidsanställda, men när ska ni diskutera rätt till max heltid?

**Utsliten undersköterska,
medlem i Kommunal**

Motståndet

När jag började i branschen blev jag lurad på lite av varje. Gratis provjobb, solskansasställningar och utebliven lön.

Nu har jag aldrig känt någon revanschlusta eller hämndbegär på något sätt. Utan när vi bildade fackklubb så var det på en relativt schyst arbetsplats. Det hade alltid funnits någon facklig representant, så de var inte ovana att förhandla. Det var ingen speciell anledning heller. Men vi var några stycken som tyckte att vi ville ha mer inflytande på jobbet.

Det var en av cheferna som gick i taket. I början trodde jag att det var en ekonomisk fråga. Att de inte ville betala för arbetsmiljöutbildningen. Men sedan fortsatte det. Chefen hotade med att dra in semester ”om vi bråkade”. Det gick mer av vår tid till att förklara att vi inte ville bråka, än till att verkligen lösa de problem som fanns. Chefen klagade på att vi ville förhandla, när det var lättare att komma överens med var och en om schemaregler och kollektivavtal. Samtidigt klagade chefen på att de anställda på den egna avdelningen inte var intresserade av att påverka sin arbetsplats. Nä, det var ju de som aldrig ville gå med i facket och inte var intresserade av mer inflytande. Klart att chefen hellre ville komma överens med var och en av dem.

Samtidigt fick jag lite känslan att någon också ville säga: ”Kom inte här och försök styra upp branschen. Håll dig på mattan. Chefen bestämmer.”

Johan Engman,
medlem i Kommunal

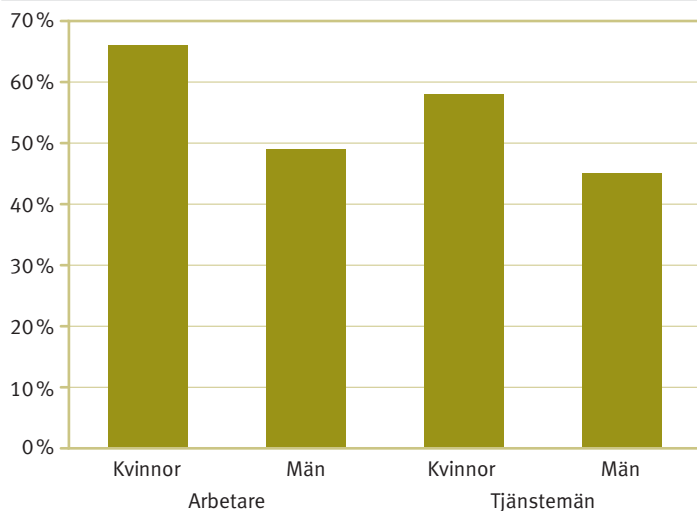
När kroppen och orken sviktar

I FLERA BERÄTTELSE står arbetsmiljöförhållanden som tär på kroppen och som gör det svårt att orka i fokus. Även det hänger samman med en press på arbetsvillkoren. En press som främst kommer ur hög arbetsbelastning och tidspress, höga fysiska och psykiska krav och litet inflytande över arbetet.

Ett exempel på de fysiska kraven i arbetet är att drygt 40 procent av kvinnor och män i arbetaryrken uppger att jobbet är påfrestande tungt. Nedbrutet på sektorer är det främst män i byggbranschen följt av kvinnor inom offentlig sektor och industrin som ger uttryck för detta. Att ha ett påfrestande tungt arbete är en tydlig vattendelare mellan arbetare och tjänstemän. Däremot är det vanligt att arbetarkvinnor såväl som kvinnor och män i tjänstemannayrken uppger att de har psykiskt påfrestande arbeten. Något som för kvinnors del främst handlar om att arbeta med människor, främst inom vård och omsorg men även i andra serviceyrken (LO 2013; LO 2014). En bidragande förklaring till de höga kraven är att omkring procent av de anställda i både arbetar- och tjänstemannayrken upplever att det inte finns tillräckligt med personal för att verksamheten ska fungera tillfredsställande (LO 2014).

En viktig dimension är vidare att makten över arbetet är begränsad, både vad gäller att bestämma när olika arbetsuppgifter ska göras och i vilken takt. Kvinnor kan i mindre grad än män själva bestämma sin arbetstakt. Det är en allvarlig begränsning av makten över arbetet. Att kunna variera sin arbetstakt har stor betydelse för hälsan (LO 2013; LO 2014).

Kan som mest halva tiden själv bestämma arbetstakten

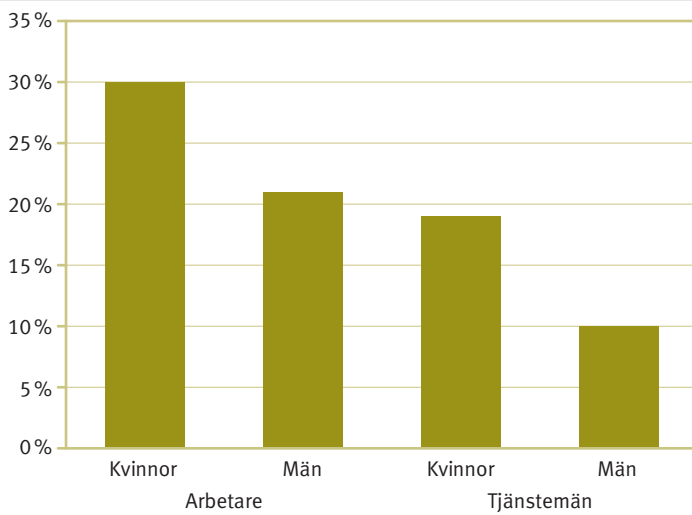
Källa: LO (2014)

Det sliter på kroppen när arbetsbelastningen är hög och arbetet påfrestande i kombination med avsaknad av makt och inflytande över arbetet. Den typen av arbeten riskerar att leda till ohälsa. Särskilt kvinnor i arbetaryrken upplever veckovis fysiska hälsobesvär som smärta i axlar eller armar, nedre delen av ryggen eller att vara uttröttad i kroppen. Det gäller i synnerhet inom industrin, offentlig och privat servicesektor. Att vara trött efter jobbet är naturligt, men att varje vecka vara uttröttad i kroppen visar att någonting i arbetsmiljön är fel (LO 2013g).

Har besvär av svår värk

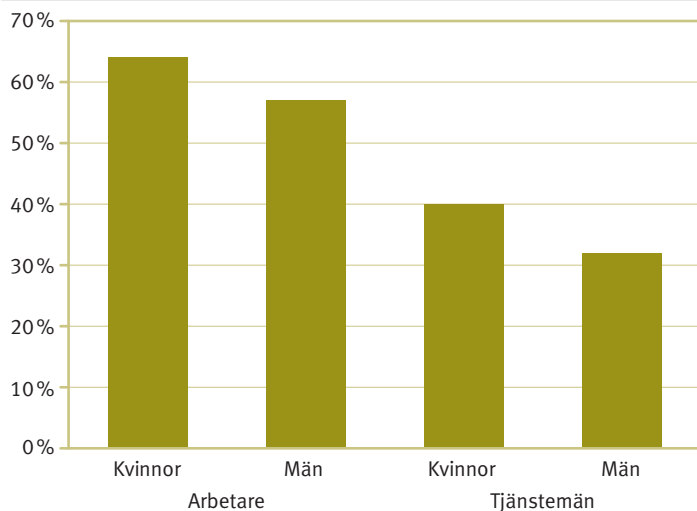

Källa: LO (2014)

Uttröttad i kroppen minst en dag i veckan

Källa: LO (2014)

Berättelserna i detta avsnitt vittnar i första hand om bristfälliga arbetsmiljöförhållanden inom förskola, vård och omsorg. Det är skildringar av trötthet och att kroppen säger nej. De goda förutsättningarna för att utföra arbetet är begränsade och skribenterna pekar på att de måste tumma på sin yrkesstolthet i yrken som de ibland till och med älskar. Som Rose-Marie, i *Jag älskar mitt yrke*. Glädje och kraft kommer, som Cecilia skriver i *I blivandet*, knappast ur arbetsmiljön och arbetsvillkoren, utan från ”brukaren”. Lojaliteten gentemot den som behöver omvårdnad och omsorg är central.

Jag älskar mitt yrke!

Tyvärr orkar jag inte längre. Jag är 32 år och orkar inte längre.

Det är alltid personal borta på grund av sjukdom eller vård av barn, det är helt okej att vara sjuk eller vabba. Saken är bara den att det fortgår, om och om och om och om igen. Jag lägger in extra timmar varje vecka i princip. Alla ni andra tappra underbara människor som älskar sitt yrke på förskola och ger av sig själva, ni vet exakt hur påfrestande det är. Trots att det är så givande så orkar man inte. Jag kom hem en fredag i september, bara sex veckor efter semestern, och var så trött, både mentalt och fysiskt att jag inte visste om jag skulle gråta, kräkas eller bara lägga mig i fosterställning och hoppas att det skulle gå över.

Yrket jag valde har förändrats. Jag förväntas vara föräldrastödjare, relationsexpert gällande förhållandet barn–föräldrar och barn–barn, syskon eller kompisar, föräldrar–föräldrar. Jag förväntas veta allt om sömn, mat, allergier, sjukdomar och kläder. Det mesta vet jag eller har fått lära mig med åren så det är som det ska vara. Det är bara det att nu ska allt dokumenteras, alla barn ska ha utvecklingsplaner, förskolan ska ha styrdokument såsom värdegrund och likabehandlingsplan som vi personal ska formulera samtidigt som många av barnen är där minst åtta timmar om dagen fem dagar i veckan. Vi måste alltså ta tid från barngruppen för att tillmötesgå de krav som ställs på oss. Samtidigt som vi pratar om hur viktigt det är med lugn och ro med tanke på hur stressig vardagen är för så många små barn.

Min kropp har sagt ifrån fullständigt. Den har tagit tjänstledigt.

Rose-Marie Andersson

Vårdbiträdeshänder I

Det är händerna som arbetar

Händerna gör arbetet

Händer tvättar

Händer vänder

Händer matar

Händer tar varsamt

Men fast

Smeker

Vårdbiträdeshänder

Svarta

Bruna

Gula

Skära

Det finns inget vackrare

Vårdbiträdeshänder II

Vårdbiträdeshänder

Det finns inget vackrare

Det är värre med

Vårdbiträdessaxlar

Vårdbiträdessryggar

Vårdbiträdeshöfter

Vårdbiträdessknän

Vårdbiträdessfötter

**Jörgen Hassler, medlem i
Fysioterapeuterna**

Nu är det bara 7 050 dagar kvar

Det är väl så här det ska vara nu.

En av våra chefer säger att vi måste sänka ribban. Det finns inga vikarier att sätta in och vi kan inte anställa fler eftersom det saknas pengar. Är det personal frånvarande så får vi anpassa verksamheten därefter.

Det spelar ingen roll att vi jobbar inom den del av handikappomsorgen som fortfarande ägs av kommunen. Varje enhet får en viss summa pengar och det ska räcka. Hela den offentliga sektorn anpassar sig efter hur privata företag drivs.

Frågan är om vi som är anställda kan anpassa oss. Vi har ju en tendens att vilja att de handikappade ska utvecklas, bli mer självständiga, trivas och ha roligt. Det är det som är grundproblemet. Att vi envisas med att tycka att utvecklingsstörda är människor, inte djur. Kanske värre ändå är att vi ibland anser att vi själva är människor, inte maskiner.

Vi som jobbar med handikappade har aldrig haft bra löner eller hög status. Men vi har i alla fall fått känna att vi gör nytta. När man tar det ifrån oss, säger att vi måste tänka på budgeten i stället för på de handikappade, då vet jag inte längre.

Men jag tror ändå vi anpassar oss. Tyvärr. Cheferna har väl egentligen också bara anpassat sig. Det är inte de som bestämt att det måste sparas pengar. Det finns egentligen ingen som tagit beslut om att handikappade ska kosta mindre. Ingen man kan klaga hos. Ingen som bryr sig.

När färdtjänsten läggs ut på entreprenad så blir det mindre tid till att hjälpa handikappade och mer tid till att ringa sena taxibilar och ordna upp allt strul. Det är klart att det taxibolag som vinner

upphandlingen genom att lägga lägst anbud också är sämst. Hur skulle de annars kunna vara billigast? Det fattar nog alla men ingen tar ansvar för det.

Bemanningen blir stadigt sämre. Lite i taget så att man till slut nästan vänjer sig. Marginalerna är så små att allt faller samman om två eller tre personer är frånvarande. Jag märker själv hur jag mot min vilja börjar irritera mig på att arbetskamrater sjukskriver sig. Själv har jag inte varit sjukskriven en enda dag på fem år, vilket givetvis är mer sjukt än sunt.

Sanningen är nog att jag inte orkar jobba 40 timmar i veckan. Tungt lyft har jag sällan haft problem med. Jag är 186 centimeter lång och väger 110 kilo, förvisso mest späck men även en del muskler. Ändå blir det allt oftare som nacken och axlarna säger ifrån. Förr hade jag ont i några timmar om jag lyfte slarvigt. Nu kan det sitta kvar i dagar. Värre ändå är stressen och oron som sätter sig i bakhuvudet och i axlarna och som inga muskler hjälper mot. Och ibland undrar jag om ringningarna i öronen som kommer på kvällarna kan vara början på tinnitus. Kroppen börjar bli utsliten. Snart ska jag fylla 35.

Det är 30 år kvar till pensionen och jag vet inte hur det ska fungera.

Det som gör mig mest ledsen är kanske att jag trivs på ett sätt. Att jag vill jobba kvar men inte vet om jag orkar. Paniken stiger när jag tänker på att det kanske ska vara så här jämt. Det är väl fullt normalt att älska sitt jobb ibland och hata det ibland men vad händer när man börjar bli rädd för sitt jobb?

**Kalle Holmqvist, arbetar deltid som elevassistent
på en särskola, medlem i Kommunal**

Egentligen har jag varken tid eller ork att skriva om mitt arbetsliv

Egentligen har jag varken tid eller ork att skriva om mitt arbetsliv. Förra månaden gjorde jag runt 200 timmar och jag lär ha samma denna månad. Jag är timanställd som kock. Jag har svårt att tacka nej till jobb och vill gärna inte framstå som lat när jag klagar på arbetstiderna. Det konstiga är att inom mitt yrke är 200 timmar i månaden inget att skryta med. Går man upp till 240 och mer så kan man börja snacka. Gärna ska passen vara i 12 timmar eller längre. Som något idiotiskt skrytande om att man kan jobba fem, sex ”långpannor”, alltså långpass, i rad. Jag har varit med om det själv och tycker de är värdelöst. Stå i ett varmt kök i 16 timmar i rad för att sen göra samma sak flera dagar i rad.

Jag är 27 år och kroppen säger redan ifrån. Bad händer om 20 år? Övertalar jag mig själv att ta ett långpass för att sen ha dagen efter ledigt, så är den dagen inte speciellt mycket värd. Man går upp runt lunch och orkar först göra något på kvällen. Lunchpassen tycker jag bäst om, om man kommer ifrån jobb i tid och inte får bli kvar för att ägaren bokar in för mycket gäster för att kvällspersonalen ska hinna med. Kvällspassen kan med vara roliga, men fram till man börjar på eftermiddagen går det inte att göra så mycket. Disciplinen att gå upp på morgonen har jag inte, och så mycket finns inte att göra. På sin höjd fika med en annan kock eller student.

Anders Roth, medlem i Hotell- och restaurangfacket

Simma lugnt

Jag köpte ett terminskort till badet igår för 600 kronor plus en dispositionsavgift för 120 kronor. En lång kö ringlade sig utanför badet, som en hungrig orm i färd att fånga sitt byte. 70 kronor kostar avgiften till badet. 70 kronor och många familjer i Sverige har inte råd med vare sig engångsavgifter eller terminskort. Jag tog mig råd, sköt på några räkningar och så får inkassokraven falla ner som små nervbomber. Det kändes nödvändigt att träna och sköta min kropp. En verklig framtidsinvestering, att min kropp håller och så länge kroppen håller, klarar jag vårt liv. Det är en tunn hinna även för mig mellan hemlöshet och att få somna under ett varmt täcke. Blir jag sjuk och inte kan betala hyran finns inte längre några sociala skyddsnet ...

Visionen om ett någorlunda tryggt samhälle ligger som en grå, torkad blomma i folkhemmets herbarium.

**Cecilia Persson, f d personlig assistent,
författare och kolumnist i Kommunalarbetaren**

Mitt arbete och arbetstider på operationsavdelning, II

Arbetstiden börjar 07.15 med möjlighet att flexa från 07.00 och de flesta slutar 16.30, men möjlighet finns att lägga arbetstid till 18.00. Den undersköterska som har beredskapspasset arbetar 09.00 till 19.00 med beredskap 19.00 till 07.15 på vardagar och 07.30 till 17.30 på fredag med beredskap från fredag 17.30 till måndag 07.15. Vi måste arbeta in tiden för torsdag före helgberedskap, för vi måste vara lediga och ha vår veckovila då. Vi är alltså schemalagda drygt 52 timmar per vecka. Räknar man bort beredskap och bara räknar övertiden blir det minst 44 arbetade timmar per vecka och då är det delvis nattetid. Det kallas för dagtid/kontorstid och beredskap jämföras med ledig tid. Det är inte med sanningen överensstämmande. Hur många på kontor arbetar mellan 09.00 och 19.00, för att hela natten vara beredd på att inställa sig på jobbet snarast? Och därefter ha ett arbetspass mellan 07.15 och 16.30 direkt efter.

Ett beredskapspass kan se ut så här. Jag arbetar 09.00 till 19.00, fortsätter med akuta patienter till 21.30. Åker hem och sover. Blir utringd 02.30 till 05.30. Åker hem. Får ta kompedigt och sova till 11.30 enligt lagen om dygnsvila, men somnar säkert inte direkt. I allra bästa fall sover man 6 tim. avbruten sömn, men oftast är man så uppvarvad när man kommer hem att man inte somnar ordentligt utan bara slumrar till då och då. Det kan givetvis hända att man måste jobba hela natten och få avlösning när personal kommer 07.15 på morgonen. Under helgen finns bara ett operationslag i beredskap och det har hänt att man jobbat 22 timmar i sträck och sammanlagt 40 timmar under en helg. Det är omänskligt att man ska tvingas jobba på det sättet, speciellt när man hunnit till 60-årsåldern. Hur ska man orka arbeta till pensionen under sådana förutsättningar och än värre om pensionsåldern höjs ännu mer?!

Utsliten undersköterska, medlem i Kommunal

I blivandet

Jag gick upp 4.20 och var så trött att jag kände mig illamående. Båda barnen bor heltid hos mig nu. Klockan 14.30 ska jag sätta mig på min röda cykel och cykla till personliga assistentarbetet. Fick lön idag och måste besluta vilka räkningar som ska skjutas på den här månaden.

Fem nätter blir det på mindre än en vecka plus ett dagspass. Blott en dag, ett ögonblick i sänder. Tänker jag framåt ramlar jag ihop.

Min brukare ger mig paradoxalt nog mest kraft. Hens skratt. Hens ögon. En ständig påminnelse om mitt livs privilegium. Jag har en frisk kropp. Allt går så länge jag får vara frisk.

**Cecilia Persson, f d personlig assistent,
författare och kolumnist i Kommunalarbetaren**

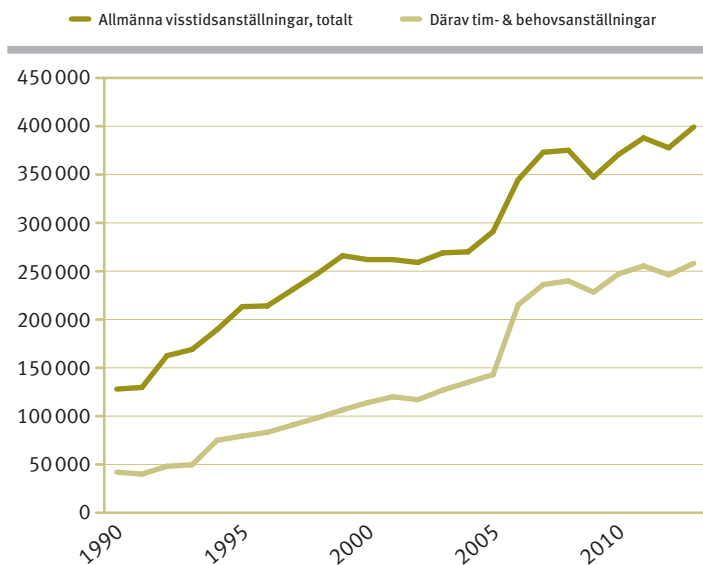
Det gränslösa arbetet och bristen på kontroll

TRE BERÄTTELSER MED sinsemellan olika perspektiv berör det gränslösa arbetet och bristen på kontroll. Utifrån skribenternas olika perspektiv och situationer får det gränslösa arbetet olika konsekvenser. Vi börjar i den otrygghet som timanställningen innebär.

Sammantaget är ungefär 16 procent av alla anställda tidsbegränsat anställda. De otrygga jobben fördelar sig dock ojämnt mellan kvinnor och män och inom arbetar- och tjänstemannayrken. 25 procent av arbetarkvinnorna är tidsbegränsat anställda vilket kan jämföras med arbetarmän som till en omfattning av 15 procent är detsamma. Andelen tidsbegränsat anställda kvinnor och män i tjänstemannayrken motsvarar 12 respektive 9 procent (LO 2013d; LO 2014).

Av de tidsbegränsade anställningarna är det framför allt de allmänna visstidsanställningarna som ökar och av dessa är det tim- och behovsanställningar som är vanligast. Det gäller i synnerhet i arbetaryrken, både bland kvinnor och män, men gäller också i ökad grad bland tjänstemän.

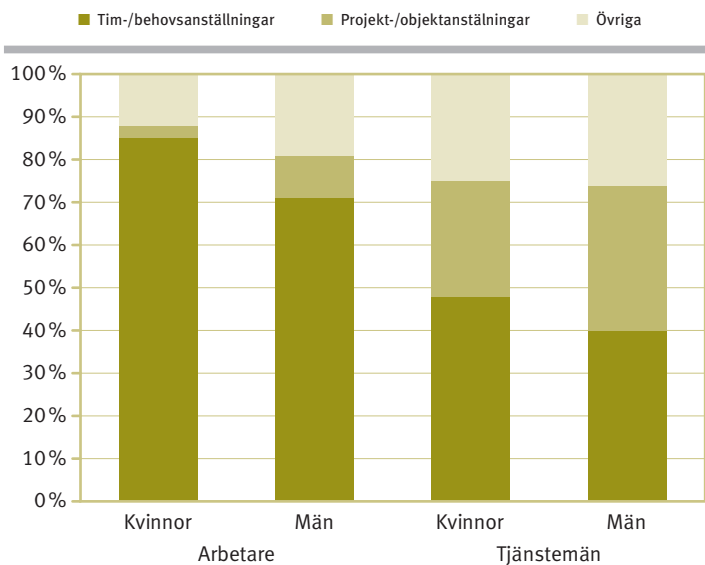
Allmänna visstidsanställningar och därav tim- och behovsanställningar

Källa: SCB/AKU, kvartal 1 respektive år

Typ av allmän visstidsanställning bland kvinnor och män i arbetar- och tjänstemannayrken

Andel av antalet allmänna visstidsanställningar inom respektive grupp

Källa: SCB/AKU, kvartal 1, 2013

Slutsatsen av detta är att allt fler arbetstagare står standby, utan att veta när nästa arbetstillfälle ges. Det innebär väntan vid telefonen för att ringas eller sms:as in till nästa arbetspass eller att kanske få några timmar på schema veckan därpå. Allt fler har en mycket osäker anknytning till arbetsmarknaden.

Den första berättelsen sätter ord på just vad en timanställning innebär. Det är Sofi som skriver om att inte äga sin egen tid. Den osäkra anställningen gör att jakten på försörjning blir central. Bristen på kontroll över arbetet leder också till en brist på kontroll över livet i stort.

Att inte äga sin egen tid

Trots goda intentioner så snoozar jag till tio, halv elva. Varför ska jag gå upp tidigt egentligen? Det blir bara fler timmar på dygnet att fylla. Det är först efter klockan fem som dagen börjar på riktigt. När mina vänner slutar jobbet, när man har en chans att vara social och känna att man gör något. Att man lever. Det ser alltid ut såhär. Dagarna tomma, kvällarna fulltecknade. Det finns ingen balans.

Jag ställer alarmet på nio. Lite innan sju väcks jag av vibrationerna från min mobil. Jag svarar och försöker att låta som om jag har varit uppe sedan sex. De vill att jag ska åka till Kristianstad. Undrar om jag kan jobba för Andreas som har blivit sjuk. Jag svarar ja. Jag svarar alltid ja. Jag klär snabbt på mig och tittar upp tågtider. Stadsbussen går om tjugo minuter. Resan tar två timmar. Jag sover på tåget.

Vid tio ringer jag min farmor och förklarar att jag inte kan komma hem till henne, som vi har bestämt. Jag har blivit inringd. Min ständiga ursäkt för att ställa in planer. Kalas, luncher, filmkvällar... ”Jag måste jobba.” Det är en sanning. Och mina vänner och familj är förstående. Men det botar inte mitt dåliga samvete. Jobbet kommer alltid först. Om jag hade haft ett val hade jag aldrig resonerat så.

Jag älskar mitt jobb. Men hatar mina förutsättningar. Innan han går på lunch säger min chef att ”gud vad skönt du har det, som får vara ledig och bara glida in och jobba då och då.” Vi lever i olika världar, han och jag. Jag ler trött och säger ”Ja. Synd att ledighet inte betalar hyran.” Stämningen förändras något. Jag känner mig förnedrad. Han är trevlig. Egentligen.

Jag bor själv i en liten tvåa. Jag behöver jobba åtta dagar i månaden för att klara mig ekonomiskt. Och då blir det knappt något över till extrautgifter. Det tar emot att gå på bio. Jag hade behövt ett par nya jeans, men det får vänta. Nästa månad blir kanske bättre. Om jag

får ihop tio arbetsdagar eller mer sparar jag de pengar som blir över. De går till de månader då jag inte får ihop åtta dagar. Vissa månader sparar jag inte så mycket som jag egentligen hade behövt. Bara för att få känna på hur det är att leva ett ”normalt” liv.

Lisa och jag pratar om att åka till Dublin. Det har vi gjort i över ett år nu. Jag säger ”när det blir bättre med jobb så kan vi åka. Kanske i april? Flyget kostar ju bara 800 kronor tur och retur.” Vi ler åt våra planer. Vi vet båda två att det inte kommer att hända.

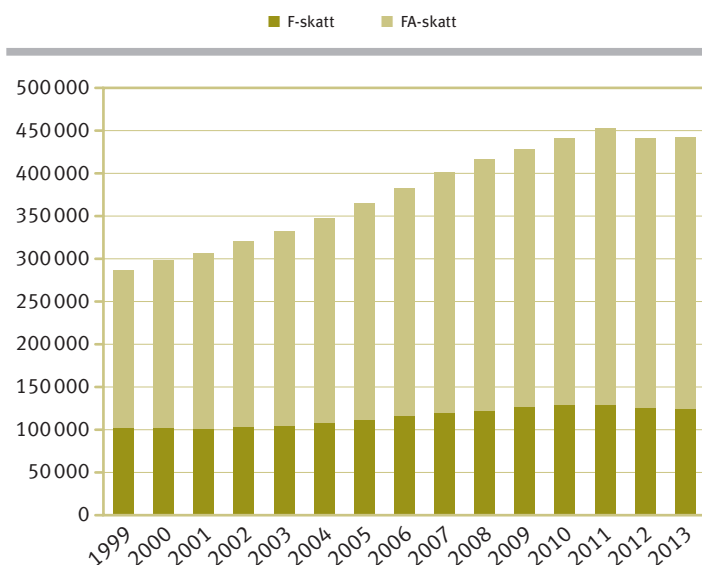
Jag är 28 år. Jag har jobbat sedan jag var 16 år. Både parallellt med studierna och under lov. Jag har studerat på universitetet i 4,5 år. Jag har aldrig blivit underkänd. Jag har skulder till CSN. Jag har utmärkta referenser från mina arbetsgivare. Jag är driven, smart och arbetar hårt och jag trodde aldrig att livet skulle se ut såhär när jag var 18 år gammal. Mitt liv består av obetald jour.

Jag är 28 år. Jag står och stampar.

Sofi Larsdotter

Det blir även vanligare att hyra in personal via bemanningsföretag även om bemanningsanställda ännu är ett begränsat inslag på arbetsmarknaden. Betydligt vanligare har det istället blivit att företag och organisationer ökar sin flexibilitet genom att köpa tjänster och arbetsuppgifter av konsulter. Personer som bedriver självständig näringsverksamhet med företags-skattsedel, F-skattsedel, eller som kombinerar anställning hos arbetsgivare med egen näringsverksamhet, FA-skattsedel, har ökat mellan 1999 och 2011. Ökningen motsvarar 52 procent. 2012 och 2013 minskar antalet fysiska personer med F- och FA-skattsedel något.

Antal fysiska personer med F- och FA-skattsedel

Källa: LO (2013a); Skatteverket

Inom vissa branscher är det sedan länge mycket vanligt att arbetskraften har F-skattsedel och agerar som egenföretagare. Det gäller bland annat frisörer, journalister och kulturarbetare (LO 2013a). Den andra berättelsen knyter an till detta. Här får vi följa en kulturarbetare som jobbar med egna projekt. En stor del av arbetstiden går till att hitta finansiering, för att arbetet ska kunna genomföras. Kristinas berättelse *Några dagars arbete*, knyter också an till frågan om hur vi kan se på och definiera arbetet när det samtidigt är ens stora personliga intresse. Arbetet och arbetsituationen speglar härmed en annan typ av gränslöshet.

Några dagars arbete

Vi har ett lugn här hemma. En lätt dvala att falla in i och snooza sig igenom. Det kunde ha gått, men går inte. Redan framför morgonbolibompa går det inte. I dag gnager oron värre än på länge i kroppen. Hur lång tid har gått åt till ingenting? Barnen är inte ens magsjuka längre utan i 48-timmars karantän. 35 timmar kvar. Med en femåring i huset går det an att jobba, men med en tvååring ... näst intill omöjligt. Det skruvar sig, skaver och jag längtar efter att få engagera mig i de projekt som ligger instängda i min dator. Jag är dokumentärfilmare. Den senaste tiden en sådan som sitter framför datorn, pratar i telefon och räknar siffror mer än jag filmar. En sådan som skriver, raderar och skriver igen. Som ägnar de flesta arbetstimmar åt texter, formuleringar och presentationer som ska möjliggöra att timmarna senare kan ägnas åt att filma och vara just dokumentärfilmare. Jag gillar att formulera idéer och få nya tankar att uppstå. Problemet är att det inte känns som ett riktigt arbete och att det heller inte ger tillfredsställelsen av att ha arbetat. Jag sitter instängd i mitt arbetsrum medan en hantverkare slipar golvet i vardagsrummet. Fina, fina plankor som sedan ska lutas och såpas. Ju mer man skurar och ju äldre det blir, desto finare kommer det att se ut. Ett sympatiskt golv. Igår natt fantiserade jag om att virka en rund trasmatta. Gå på loppis, välja tyger, klippa i remsor, rulla upp i nystan och virka. Om jag arbetar hårt nu får jag sedan tid att sitta. På golvet. Och virka. Det smäller utanför dörren, maskinen tystnar och mannen svär. Hoppas det inte är barnens spelkolor som ställer till det.

I mysdress vinkar jag hej då till barnen som nu är friska och trycker sina näsor mot hallfönstret på dagis. Nu har jag fem och en halv timme på mig. Möter en dräktklädd mamma vid dagisgrinden. Hon ser beslutsam ut, säkert sen till jobbet. Tänker att jag vill utstråla samma aura av att ha något viktigt att göra, ha personer som väntar,

beslut att ta. Det har jag ju, massor, men det syns inte. Jag skyndar hem de två hundra meterna. Släpper ytterkläderna på hallgolvet. Tänker att den dräktklädda tänker att jag går hemma och slappar, att jag inte har något jobb. Kanske är det kläderna som lurar, tvätten jag slänger i maskinen på väg till datorn eller leksakerna jag röjer bort från skrivbordet innan jag kan sätta mig ner. Datorn redan på, mailboxen öppen. Planen är alltid att bli av med alla måsten så att jag kan göra mitt egna, som kräver fokus. Stressen både ökar och släpper. Släpper när svaren skickas iväg och förväntningar infrias, ökar av att matas och underhållas.

Det är kväll nu och barnen tittar på tv. Jag sitter vid datorn igen. Jag kommer inte på något att göra men sitter kvar och tittar på skärmen. Som bakgrund har jag en bild på barnen i totemössor. Bilden är översållad av datorns små dokumentikoner. Jag brukar försöka att inte placera dem på barnens ansikten, men nu är de överallt. Vissa ikoner har små bilder från filmer jag jobbar med. Filer som skickats och väntar på bedömning. I brist på annat går jag igenom ikonerna en efter en för att se om här finns något jag försummat. Jag har en vag men påtaglig känsla av att jag inte gjort rätt för mig. Jag undrar hur det kommer sig att jag måste kompensera för varje ledig dag. Varför jag känner att jag måste förtjäna ledighet. Nu ropar barnen att jag måste komma och titta på Bolibompa med dem. Så det gör jag. Men jag skulle gärna vilja förstå: Varför har arbetet en så central plats i mitt liv?

Kristina Meiton, dokumentärfilmare

Det gränslösa arbetet ser typiskt sett något olika ut i arbetar- och tjänstemannayrken. I arbetaryrken är det i hög grad kopplat till otrygga anställningsformer men även deltidsarbete och oregelbundna arbetstider som splittrar dagen och veckan, med

delade arbetspass och rullande kvälls-, natt- och helgarbete. Arbetet är vanligen bundet till både tid och rum (LO 2014).

I tjänstemannayrken handlar det gränslösa arbetet mer om avreglerade arbetstider och arbetsuppgifter som inte i lika hög grad är bundna till tid och rum (LO 2014). Det innebär å ena sidan att det exempelvis kan gå att jobba hemifrån, vilket å andra sidan kan sudda ut gränsen mellan arbete och fritid. I kombination med höga krav på individuell prestation och leverans kan det vara svårt att sätta gränser för arbetstiden och det egna ansvaret i relation till de förutsättningar som ges.

Att jobba på kontor av Ingrid, är vår tredje och avslutande berättelse med koppling till det gränslösa arbetet och bristen på kontroll. Som framgår utspelar sig berättelsen i kontorsmiljö. Det centrala är närmast att hög arbetsbelastning och tidspress individualiseras istället för att ses som en arbetslednings- och bemanningsfrågor.

Att jobba på kontor

”Känner du dig stressad beror det på dig själv och är något som du själv måste ta ansvar för. Du får väl lära dig att prioritera.”

Jag sitter inne på chefens rum på ett så kallat utvecklingssamtal och får saker klargjorda för mig.

”Du kanske skulle behöva en genomgång med någon av HR-konsulterna? Har du problem? Hemma?”

Jag känner hur det snurrar i huvudet och jag vill protestera, men jag klarar inte av att bemöta chefens insinuanta oförskämtheter.

”Sluta sitta där som en offerkofta. Bit ihop i stället!” avrundar han och strax står jag ute i korridoren igen.

Allt fler ärenden, breddade arbetsuppgifter, krympande personal och ständiga omorganisationer gör att pulsen rusar och magen bubblar för jämnan. Färre människor ska ta hand om en allt större mängd arbete på kontoret. Eventuella protester och försök till dialog förlöjligas och allt reduceras till individuella, privata problem.

På nätet googlar jag och läser vidare om den magra produktionen och Toyotamodellen, ett managementkoncept utvecklat inom bilindustrin och med rötter i den japanska Kaizen-filosofin, vars kärna är ständig förändring. Grundtanken verkar vara en medvetet underdimensionerad personalstyrka. Den planerade underbemanningen skapar ett permanent kristillstånd. Ledningen kan år från år öka anspråken och överlåta åt arbetslaget att lösa problemen. Uppgifter delegeras nedåt och utförs utan extra betalning. Myndigheter, skolor, sjukhus och vårdhem slimmas och förtätas med industriella metoder under täckmantel av kvalitetssäkring och effektivisering. Jag läser texten och en hel del faller på plats. Man har helt enkelt infört det löpande bandet på kontoret, bakvägen, litet i smyg så där.

Ingrid, (aldrig mer) handläggare inom offentlig förvaltning, medlem i Jusek

Vänd blicken till den moderna och hållbara arbetslinjen

Metallarbetaren

Måndagsmorgon till fredagskväll
jobbet, plikten
börjar vid stämpelklockan
som fångvaktare
så en skitig overall
med matkupongshäftet i bröstfickan
morsning åt kompisar
propparna i öronen
decibelmätt bullermiljö
blandad med radions skvalmusik

I väntan på sirenen:
Har de blåst?
Trängsel vid förrådsluckan
fotbollssnack
köer vid kaffeautomaterna:
fräsare, svarvare, slipare, filare, avsynare,
förrådsarbetare, maskinreparatörer,
elektriker, städare...
surrande slipskivor
mikrometers hundradelsstreck
avläsning med tusendel i blick
och ständig rädsla att göra varg
trängd i toleranserna

I väntan på lunch:
Va ä de för mat i da?

Bekymren lämnas åt facket:
strandade löneförhandlingar
mummel om sittstrejk
porrtidningar i skåpen

Några ljuspunkter:
Fackföreningstidningen med
Birger Norman och Nils Frick
och att få ett leende
vid mötet med den kvinnliga
arbetskamraten
duschen och bastun om fredagarna
men först stämpelklockan
som befriare

Förmannen pratar om arbetsmoral
när vi sista dagen före semestern
ber att få gå några minuter tidigare

**Sven-Erik Olsson, numera pensionär,
tidigare finmekaniker och medlem i IF Metall**

Är det en rimlig utgångspunkt att starkt och ensidigt betona ekonomiska drivkrafter för att bekämpa arbetslöshet och sjukfrånvaro? Det verkar inte så. Av de berättelser som skildrar arbetsmarknad och arbetsliv, och som är denna rapports stomme, är det inte brist på arbetsmoral och pliktkänsla som står i centrum.

Istället är det bristande förutsättningar att göra ett gott arbete som kommer till uttryck. Villkor som sliter på kroppen och som leder till oro för att inte orka. Arbetsvillkor som

pressas i tron att det ska lösa problem med arbetslöshet och sjukfrånvaro. Att individen lämnas att lösa sina problem på egen hand trots att makten över den egna situationen begränsas av faktorer som ligger utanför individens kontroll. Att ha fel eller bristande kompetens och därför inte vara efterfrågad samtidigt som det finns begränsat stöd för att få del av kompetenshöjande insatser inom exempelvis den aktiva arbetsmarknadspolitiken. Inlåsningsfas 3 istället för en subventionerad anställning som kan leda vidare till ett vanligt arbete. En timanställning som får stora konsekvenser för hela livet och där jakten på försörjning är helt central. Där också facket inflytande och möjligheter att påverka till det bättre har försvagats.

Från bland annat sociologisk forskning vet vi att normen att arbeta är stark i Sverige och att vi vill dra vårt strå till stacken. Det finns starka kopplingar mellan att ha ett arbete och att därigenom så att säga bli en fullvärdig människa och samhällsmedborgare. Arbete är det viktigaste medlet för såväl frigörelse som försörjning. Det möjliggör olika livsval och delaktighet i samhället. Arbete är grunden för god folkhälsa och välbefinnande eftersom det bidrar till viktiga psykosociala behov. Det formar identiteter och sociala roller och ger högre social status (LO 2013e).

Att stå utanför arbetsmarknaden på grund av arbetslöshet eller sjukdom är varken hälsofrämjande eller sjukdomsförebyggande. Men även undermålig arbetsmiljö, dåliga arbetsvillkor och knappa ekonomiska resurser ökar risken för ohälsa. I dagsläget är det närmast så att vi underskattar betydelsen av det goda och hållbara arbetet för ökad jämlikhet. Därför måste arbetslivets villkor göras betydligt mer närvarande när vi söker vägar till lägre arbetslöshet och bättre hälsa.

Ett samhälle och en arbetsmarknad som dras isär ledet till allt större klyftor. Det är varken nödvändigt eller önskvärt.

Kort sagt, och som vi redan har betonat i utredningsprojektet *Arbetsmarknaden efter krisen*; vi behöver en modern och hållbar arbetslinje för kvinnor och män med olika utbildningsbakgrunder, födelseländer, funktionsförmågor och åldrar:

En modern och hållbar arbetslinje är med fackföreningsrörelsens ögon alltid utvecklande och frigörande. Den är inte förtryckande. I ljuset av dagens tämligen repressiva arbetslinje, som bygger på synen att människor egentligen inte vill arbeta, behövs en rustande arbetslinje som är anpassad till 2010-talets arbetsmarknad. Den fokuserar på individens ansvar att så långt som möjligt försörja sig själv genom arbete, men ser också statens ansvar för att ge individen goda förutsättningar och möjligheter att delta i arbetslivet. Genom god hälsa, grundläggande utbildning av hög kvalitet och livslångt lärande, ekonomisk trygghet vid arbetslöshet och sjukdom, det goda och hållbara arbetet, samt serviceinriktade välfärdstjänster och familjepolitik kan den arbetslinjen uppnås. Det kallas ibland för produktiv rättvisa (LO 2013e, s 12).

För detta behövs en stark och omfördelande generell välfärd och starka jämbördiga parter på arbetsmarknaden. Då måste också arbetslöshet och sjukdom i grunden ses som de komplexa och mångbottnade samhällsproblem de är, och som berättelserna i denna rapport vittnar om.

Vi behöver högre politiska ambitioner och en helhetssyn där satsningar genomsyrar flera politikområden samtidigt. Full sysselsättning ska nås i kombination med jämn inkomstfördelning, inte genom ökande inkomstskillnader. Inget annat mål siktar på en långsiktig hållbar samhällsutveckling, varken ekonomiskt, politiskt eller socialt.

LOs definition av full sysselsättning

LO definierar full sysselsättning som det läge när alla som kan och vill arbeta också har ett arbete. Då är arbetslösheten låg.

Full sysselsättning kan dock råda både vid låg och hög sysselsättningsgrad. För LO är därför full sysselsättning inte en tillräcklig målsättning, utan sysselsättningen måste också vara hög och jämnt fördelad bland kvinnor och män oberoende av klassbakgrund, svensk eller utländsk bakgrund, funktionsförmåga och ålder.

Referenser

- LO (2011) *Fackets uppgifter, fackets inflytande och facklig-politisk samverkan*, Röster om facket och jobbet, rapport 4 av 5, Landsorganisationen i Sverige
- LO (2013a) *Sökes: Kompetent, flexibel och billig arbetskraft – hur arbetsgivarnas krav ökar polariseringen på arbetsmarknaden*, Delrapport 1, Andra upplagan, Arbetsmarknaden efter krisen, Landsorganisationen i Sverige
- LO (2013b) *Finnes: Allt för få jobb – hur 2000-talet leder till ökad polarisering i sysselsättning och arbetslöshet*, Delrapport 2, Arbetsmarknaden efter krisen, Landsorganisationen i Sverige
- LO (2013c) *Behövs: En utbildningspolitik för ungas arbetsmarknadsetablering*, Delrapport 3, Arbetsmarknaden efter krisen, Landsorganisationen i Sverige
- LO (2013d) *Saknas: En arbetslinje för omställning – hur arbetskraftens växande omställningsbehov möts med försämrade omställningsmöjligheter*, Delrapport 4, Arbetsmarknaden efter krisen, Landsorganisationen i Sverige
- LO (2013e) *Vingarnas trygghet i en modern och hållbar arbetslinje: Den svenska modellen på 2010-talet*, Slutrapport, Arbetsmarknaden efter krisen, Landsorganisationen i Sverige
- LO (2013f) *Stort omfång – svagt innehåll: Svensk arbetsmarknadspolitik 2013*, Landsorganisationen i Sverige
- LO (2013g) *Arbetsmiljö 2012 – klass och kön*, Landsorganisationen i Sverige
- LO (2014) *Sveriges jämställdhetsbarometer 2014: Tid, makt och pengar*, Landsorganisationen i Sverige

Bilaga. Uppropet till skrivarkampanjen *Berätta om ditt arbete*

UPPROPET TILL SKRIVARKAMPANJEN återges nedan. Kampanjen pågick under större delen av 2012 och spreds brett genom LOs, ABFs och Föreningen Arbetarskrivares kanaler. Uppropet nådde främst fackliga medlemmar.

Berätta om ditt arbete! – en skrivarkampanj om dagens arbetsliv

Vi skulle jobba hårt men det skulle löna sig | vi skulle få något tillbaka efter att ha gett i arton år | saker och ting skulle bli enklare | bara ett år till | bara ett år till | sen lösningen | för allt skulle bli bättre | vi skulle inte sitta som daglönare, timavlönade och vänta på att telefonen skulle ringa | vi skulle inte vara rädda för att säga ifrån om någon trampade på oss

Ur dikten *Allt skulle bli bra*
av Jenny Wrangborg, i antologin *Skarpt läge*

Berätta om ditt arbete!

Arbetslivet förändras och med det, villkoren. Tidsbegränsade anställningar ökar, deltidsarbete är vanligt och arbete på sena kvällar, nätter och helger tillhör vardagen för allt fler. Tempot i arbetslivet är högt, och medan vissa slits ut, har andra svårt att ens få jobb.

ABF, Föreningen Arbetarskrivare och LO vill beskriva dagens arbetsliv, men för det behövs din hjälp. Hur ser förutsättningarna för att kunna göra ett bra jobb ut? Går det att vara stolt över sitt arbete om villkoren försämras?

Kanske pratar du och dina kollegor om arbetssituationen och protesterar lite vid fikabordet. Kanske skriver du något i en dagbok, kanske en insändare. Kanske driver du frågor på fackmöten när neddragningar och omorganisationer ökar pressen och arbetsbördan. Kanske formulerar du orden i dina tankar medan du kämpar på i det tysta. Vi vill ta del av din skildring av arbetslivet, och hur det präglar ditt liv.

Skriv, och var med och påverka samhället! Delta i skrivarkampanjen *Berätta om ditt arbete*. Skicka din berättelse till beratta@lo.se senast den 30 november 2012.

Dina ord och skildringar behövs!

Gratis skrivarcirklar!

Om du är ovan att skriva, kanske aldrig har skrivit eller behöver inspiration erbjuder vi skrivarcirklar på ett antal platser i landet samt även några distanscirklar under hösten 2012.

Seså, där är alla hinder undanröjda! Fatta pennan eller starta med att anmäla dig till en skrivarcirkel. Var med – för din berättelse vidare!

Den behövs för att vi, många tillsammans, ska kunna synliggöra och förbättra villkoren på arbetsplatserna.

Skicka ett mail till arbetarskrivare@gmail.com så får du information om planerade skrivarcirklar i din närhet. Du kan också klicka in på www.arbetarskrivare.wordpress.com för mer information.

Dina ord kan tecknas ned på olika sätt: skriv en novell, en dikt, självbiografiskt eller rakt på sak – om hur det är och hur du har det. Vi ser dock gärna att du skriver max 10 000 tecken, vilket motsvarar cirka fem A4-sidor.

Berättelserna kommer att ligga till grund för en antologi och för LOs förbundsgemensamma utredningsprojekt *Arbetsmarknaden efter krisen*.

Ord och skildringar att inspireras av!

Växlande molnighet, svag vind. Han hade isterband i lådan. Pratade om några rosbuskar som skulle flyttas om ute på landet. Om grabben som tappat en tand och gjort mål i matchen. Det märkliga är reaktionen. Först den där uppskruvade. Hjärtslagen som känns i halspulsådern. Dom stirrande ögonen. Kroppar som hetsar men ändå gör det rätta.

– Du ringer efter ambulans, ni hämtar båren. Vi stannar här och lyfter fram honom.

Frigör armen som ligger klämd under verktygslådan. Benet som vikt sig under honom. Blicken som stelnat, och orden, skriket som aldrig kommer. Och vi börjar ana. Ser försiktigt på varandra, mäter våra ögon, och det är något som sker nu. En stillhet, en tystnad, så överklig, så bottenlös.

**Ur novellen *Vi borde gå hem*
av Micke Evhammar, i antologin *Skarpt läge***

Här måste du jobba gratis när cheferna säger till. Men du får spara övertiden som tid. Timme mot timme. Du kan ta ut den sen när dom säger till. När produktionen går ner skickar dom hem oss, utan betalning. Bra va?

Hon hade trott att de skojade, men det var sant. Varje tisdag och torsdag hade arbetstiden förlängts med två eller tre timmar, och ingen fick en krona för besväret.

Det enda som verkligen spelar någon roll är att bilarna ska ut. Om så folk dör eller blir trampade på, allt är underordnat.

Ur romanen *Drömfabriken* av Maria Hamberg

Ur *Att inte äga sin egen tid* av Sofi Larsdotter:

Jag ställer alarmet på nio. Lite innan sju väcks jag av vibrationerna från min mobil. Jag svarar och försöker att låta som om jag har varit uppe sedan sex. De vill att jag ska åka till Kristianstad. Undrar om jag kan jobba för Andreas som har blivit sjuk. Jag svarar ja. Jag svarar alltid ja. Jag klär snabbt på mig och tittar upp tågtider. Stadsbussen går om tjugo minuter. Resan tar två timmar. Jag sover på tåget.

Jag älskar mitt jobb. Men hatar mina förutsättningar. Innan han går på lunch säger min chef att "gud vad skönt du har det, som får vara ledig och bara glida in och jobba då och då." Vi lever i olika världar, han och jag. Jag ler trött och säger "Ja. Synd att ledighet inte betalar hyran." Stämningen förändras något. Jag känner mig förnedrad. Han är trevlig. Egentligen.

Inom ramen för utredningsprojektet *Arbetsmarknaden efter krisen* tog LO, ABF och Föreningen Arbetarskrivare initiativ till skrivarkampanjen *Berätta om ditt arbete*. Genom ett upprop uppmanades främst fackliga medlemmar att komma in med skildringar av arbetsmarknad och arbetsliv.

Tanken med kampanjen var att levandegöra perspektiven av hur arbetstagarna påverkas av maktförskjutningen till arbetsgivarnas fördel på arbetsmarknaden. En förskjutning som pågått i spåren av 1990-talskrisen och som beror på den långvarigt höga arbetslösheten, politiska vägval och reformer och en lägre facklig organisering. Något som växt fram som en tydlig röd tråd i utredningsprojektets fem tidigare rapporter.

De berättelser som kommit in genom *Berätta om ditt arbete* speglar i första hand hur det är att befinna sig i utkanten av arbetsmarknaden där otryggheten är stor. Pressade villkor, rädsla för att förlora jobbet och att inte få en ny plats på arbetsmarknaden är det övergripande temat.

www.lo.se

ISBN 978-91-566-2969-3